

Prawo do urzeczywistnienia projektu architektonicznego w prawie polskim

► dr Marcin Jan Stepien¹

Artykuł 61 ustawy z 4.2.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych² statuuje prawo nabywcy egzemplarza projektu architektonicznego lub architektoniczno-urbanistycznego do zastosowania tego projektu tylko do jednej budowy. Sformułowanie użyte w powyższym przepisie – „prawo zastosowania go tylko do jednej budowy”, powoduje duże wątpliwości interpretacyjne m.in. odnośnie do tego, jakie uprawnienia składają się na treść analizowanego prawa. Nieostre brzmienie art. 61 PrAut najpewniej poddyktowane było potrzebą zapewnienia elastyczności stosowania wyrażonej w nim normy prawnej – w taki sposób, aby norma ta mogła mieć zastosowanie do wielu, nieokreślonych z góry, przypadków. W konsekwencji jednak dookreślenie treści prawa nabywcy egzemplarza projektu architektonicznego lub architektoniczno-urbanistycznego (zwanego również prawem do urzeczywistnienia projektu architektonicznego) powierzone zostało orzecznictwu oraz nauce prawa. Na tle dotychczasowych wypowiedzi judykatury oraz doktryny możliwe staje się bliższe scharakteryzowanie tej instytucji polskiego prawa autorskiego.

Geneza prawa do urzeczywistnienia projektu architektonicznego w polskim prawie autorskim

Regulacja instytucji prawa do urzeczywistnienia projektu architektonicznego przyjęta była już w dwóch poprzednio obowiązujących ustawach, regulujących materię prawa autorskiego w prawie polskim, tj. w ustawie z 29.3.1926 r. o prawie autorskim³ oraz ustawie z 10.7.1952 r. o prawie autorskim⁴. Pomimo dużego podobieństwa art. 61 PrAut z poprzednio obowiązującymi rozwiązaniami dotyczącymi prawa do urzeczywistnienia projektu architektonicznego zawartymi w PrAut26 oraz PrAut52, to obecnie obowiązująca regulacja nie jest z nimi tożsama.

PrAut26 w art. 51 przewidywała, że ten kto „nabył za wynagrodzeniem niewydane plany architektoniczne, nabywa prawo zastosowania ich tylko w jednej budowlu”. Postanowienie powyższe przewidywało zatem, że podmiot, który nabył (za wynagrodzeniem) plany architektoniczne, „na-

bywa prawo” do zastosowania ich tylko do jednej budowlu, przy czym mowa w nim była o planach niewydanych. Do przypadków planów wydanych znajdował zastosowanie art. 15 pkt 6 PrAut26. Na jego podstawie, w zakresie utworów architektonicznych, można było „budować według wydanych planów, opisów, modeli i rysunków budowlanych, jeżeli twórca, wydając je, nie zastrzegł wyłącznie dla siebie prawa budowania”. Zdaniem S. Rittermana, przyjęta w art. 51 PrAut26 reguła interpretacyjna znajdowała zastosowanie *per analogiam* również w przypadku planów wydanych, ale gdy w umowie licencyjnej twórca zastrzegł sobie prawo do budowania⁵.

Artykuł 51 PrAut26 umiejscowiony został w oddziale trzecim (zatytułowanym „Inne umowy o rozpowszechnianie utworów”) rozdziału IV („Przejście praw autorskich”) tej ustawy. Podczas prac nad treścią przywołanej regulacji F. Zoll przedstawił stanowisko, zgodnie z którym regulacja ta dotyczy kwestii „prywatno-prawnych” i nie odnosi się do przepisów ograniczających prawa autorskie, tj. przepisów o dozwolonym użytku publicznym („gdzie mowa o koncesjach na rzecz dobra publicznego”)⁶. Stanowisko powyższe przyczyniło się do umiejscowienia przepisu regulującego prawo do zastosowania planu architektonicznego do jednej budowy wśród przepisów z zakresu stosunków umownych w prawie autorskim, a nie przepisów o dozwolonym użytku (por. Rozdział II PrAut26). Jak zostanie to omówione w dalszej części artykułu, rozwiązanie polegające na ujęciu przepisu o prawie do zastosowania planu (projektu⁷) architektonicznego, do jednej budowy wśród przepisów poświęconych zagadnieniom związanym z umowami z zakresu prawa autorskiego, kontynuowane będzie w kolejnych polskich ustawach prawnautorskich.

PrAut52 w art. 51 § 1 stanowiła, że: „[n]abywanie niewydanych planów architektonicznych obejmuje prawo zastosowania ich tylko do jednej budowlu”. Zaś w paragrafie 2 tego artykułu – przewidywała, że powyższego ograniczenia „nie stosuje się w braku odmienniej umowy w przypadku nabycia planów architektonicznych przez jednostki gospodarki uspołecznionej, którym przysługuje prawo wykorzystania nabytych planów w sposób przez te jednostki określony”. W **wyroku z 2.6.1993 r. NSA w Warszawie**⁸ stwierdził, że wykonanie projektu architektonicznego, a następnie sprzedanie go w formie planów architektonicznych „upoważniających nabywcę do zastosowania ich do wzniesienia jednej budowlu, nie jest rozrządzaniem prawem autorskim”. Powyższe stanowisko

¹ S. Ritterman, Komentarz do ustawy o prawie autorskim, Kraków 1937, s. 277.

² S. Gołqb, Ustawa o prawie autorskim z dnia 29 marca 1926 r. z mterjalami, Warszawa 1928, s. 188.

³ Jak zauważa J. Jeziro „zarówno w języku prawniczym, jak i prawnym funkcjonują dalsze określenia, często stosowane zamiennie, takie jak »dzielo«, »projekt«, »obiekt«, »plan« w założeniach z przymiotnikami (niekiedy złożonymi): »architektoniczny«, »budowlany«, »urbanistyczny«, »architektoniczno-urbanistyczny«, »architektoniczno-budowlany«, »zagospodarowania«” (J. Jeziro, Wybrane zagadnienia dotyczące pojęcia utworów architektonicznych [w:] Prace z prawa cywilnego dla uczczenia Profesora Jana Kosika, pod red. P. Machnikowskiego, Acta Universitatis Wratislaviensis. Prawo, Nr 308/2009, s. 197).

⁴ III SA 255/93, Legalis.

¹ Autor jest adiunktem w Instytucie Prawa Collegium Humanum.

² T. jedn.: Dz.U. z 2021 r. poz. 1062; dalej jako: PrAut.

³ T. jedn.: Dz.U. z 1935 r. Nr 36, poz. 260 ze zm.; dalej jako: PrAut26.

⁴ Dz.U. z 1952 r. Nr 34, poz. 234 ze zm.; dalej jako: PrAut52.

wskazywało zatem na niezależność (odrębność) prawa ujętego w art. 51 PrAut52 względem prawa wynikającego z art. 15 PrAut52 (zawierającego ujęcie treści prawa autorskiego⁹), a więc także względem składających się na to prawo uprawnień o charakterze majątkowym, w szczególności prawa do wyłącznego rozporządzania utworem (por. art. 15 pkt 2 PrAut52). Tym samym pod rządami PrAut52 uznawano, że uzyskanie „prawa” zastosowania projektów architektonicznych tylko do jednej budowli nie skutkuje uszczupleniem uprawnień twórcy o charakterze majątkowym składających się na treść przysługującego mu prawa autorskiego. W kontekście lokalizacji przepisu poświęconego prawu do urzeczywistnienia planu architektonicznego, PrAut52 nawiązywała zatem do rozwiązania przyjętego w PrAut26. Artykuł 51 umiejscowiony został w rozdziale V („Przejsie autorskich praw majątkowych”) PrAut52 w oddziale trzecim, zatytułowanym: „Inne umowy o rozpowszechnianie utworów”.

W obecnie obowiązującej PrAut przepis regulujący prawo zastosowania projektu architektonicznego do jednej budowli – mianowicie **art. 61 PrAut** – również zawarty został w rozdziale poświęconym umowom w prawie autorskim, tj. w rozdziale V zatytułowanym: „Przejsie autorskich praw majątkowych”. Podobnie jak przepisy wcześniejszych ustaw, również on odnosi się do przypadków nabycia projektu (planu) architektonicznego, a jego treść obejmuje zastosowanie projektu architektonicznego tylko do jednej budowli (budowli).

Analizowany art. 61 PrAut stanowi o nabyciu egzemplarza projektu architektonicznego od twórcy. Natomiast dwie poprzednio obowiązujące ustawy, tj. PrAut26 oraz PrAut52, nie ograniczały nabycia projektu (planu) architektonicznego do przypadków jego nabycia od twórcy. W wypowiedziach doktryny, sformułowanych na gruncie obecnie obowiązującej PrAut, wskazuje się na potrzebę odniesienia art. 61 PrAut do przypadków nabycia egzemplarza projektu architektonicznego również od innych osób niż twórca¹⁰. Na rzecz takiej – szerokiej interpretacji art. 61 PrAut – przemawiałyby także względy natury historycznej, uwzględniające brzmienie regulacji prawa do urzeczywistnienia projektu architektonicznego, przyjęte w PrAut26 oraz PrAut52, które nie wskazywały twórcy jako podmiotu, od którego nabywany jest egzemplarz projektu (planu) architektonicznego. Poprzednio obowiązujące rozwiązania prawne zdają się ponadto bardziej odpowiadać pod tym względem celowi analizowanego prawa podmiotowego, który to cel ogniskuje się raczej wokół konieczności zastosowania projektu architektonicznego do jednej budowli, a nie nabycia jego egzemplarza od twórcy¹¹. Z tego względu należałoby przychylić się do tych poglądów, które dopuszczają stosowanie art. 61 PrAut także

w sytuacji, gdy nabycie egzemplarza projektu architektonicznego następuje również od osób innych niż twórca¹². Regulacje prawa do urzeczywistnienia projektu architektonicznego zawarte w art. 51 PrAut26 oraz art. 51 PrAut52 ograniczały się do niewydanych projektów (planów) utworu architektonicznego. Natomiast regulacja zawarta w art. 61 PrAut obejmuje nie tylko niewydane projekty architektoniczne. To oznacza, że każdy egzemplarz projektu architektonicznego (wydany lub nie) może być objęty zakresem normowania tego przepisu¹³. Jak trafnie wskazuje *A. Golaszewska*, przez egzemplarz projektu architektonicznego na gruncie art. 61 PrAut należałoby rozumieć utrwalenie projektu architektonicznego bez względu na formę (np. w formie papierowej, zdigitalizowanej itd.)¹⁴. Z kolei z uwagi na funkcję ochronną art. 61 PrAut – zgodnie z poglądem wyrażonym przez *E. Traple* – należy uznać, że regulacja ujęta w analizowanym przepisie powinna rozciągać się na całą dokumentację budowlaną¹⁵, a nie tylko na projekty architektoniczne (architektoniczno-urbanistyczne).

Treść prawa do urzeczywistnienia projektu architektonicznego

Sąd Najwyższy w uzasadnieniu **wyroku z 22.3.2019 r.**¹⁶ stwierdził, że: „art. 61 [PrAut] uprawnia do urzeczywistnienia projektu, czyli do zwielokrotnienia utworu architektonicznego w postaci materialnej (budynku, konstrukcji)”. W ślad za powyższym orzeczeniem prawo nabywcy egzemplarza projektu architektonicznego określono w niniejszym artykule jako prawo do urzeczywistnienia projektu architektonicznego (lub architektoniczno-urbanistycznego). Wyrok SN z 22.3.2019 r. podkreśla, że w treści prawa do urzeczywistniania projektu architektonicznego mieści uprawnienie do zwielokrotnienia utworu architektonicznego. Podobny pogląd wyrażano w wypowiedziach przedstawicieli doktryny¹⁷.

⁹ *J. Bleszyński*, Prawo autorskie, Warszawa 1985, s. 114.

¹⁰ Por. *K. Gliściński* [w:] Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz, pod red. *A. Michalaka*, Warszawa 2019, s. 467.

¹¹ Por. *K. Grzybczyk*, Koncepcja architektoniczna jako jedna z postaci utworu architektonicznego, „Acta Iuris Stetinensis” Nr 2/2017, s. 100; *T. Targosz* [w:] Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz, pod red. *D. Flisaka*, Warszawa 2015, s. 878; *M. Zalucki* [w:] Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz, pod red. *P. Ślęzaka*, Warszawa 2017, s. 440.

¹² Odmienny pogląd, zgodnie z którym art. 61 PrAut ma zastosowanie jedynie do przypadków umów zawieranych z twórcą projektu architektonicznego, reprezentuje m.in. *J. Chwalba* (*J. Chwalba* [w:] Komentarz do ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych [w:] Ustawy autorskie. Komentarze. T. I, pod red. *R. Markiewicza*, Warszawa 2021, s. 1443).

¹³ Por. *A. Golaszewska* [w:] Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz, pod red. *W. Machaby*, *R.M. Sarbińskiego*, Warszawa 2019, s. 1000. *J. Szyjewska-Bagińska* wskazuje, że art. 61 PrAut nie odnosi się do „innych (niż projekt) form wyrażenia utworu architektonicznego, architektoniczno-urbanistycznego oraz urbanistycznego” (*J. Szyjewska-Bagińska* [w:] Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz, pod red. *E. Ferenc-Szydelko*, Warszawa 2021, s. 360).

¹⁴ *A. Golaszewska* [w:] Prawo autorskie..., pod red. *W. Machaby*, *R.M. Sarbińskiego*, op. cit., s. 1000–1001.

¹⁵ *E. Traple*, Umowy o eksploatację utworów w prawie polskim, Warszawa 2010, s. 303. Odmienne *J. Chwalba* [w:] Komentarz do ustawy..., pod red. *R. Markiewicza*, op. cit., s. 1443.

¹⁶ I CSK 104/18, Legalis.

¹⁷ „Zwielokrotnienie w formie budowli twórczej architektury przedstawionej w projekcie jest typową sytuacją wchodzącą w zakres art. 61 PrAut” (*J. Chwalba* [w:] Komentarz do ustawy..., pod red. *R. Markiewicza*, op. cit., s. 1444). „Praktyczne wątpliwości na tle komentowanego przepisu dotyczą wykładni pojęcia zastosowania do jednej budowli. Wskazany fragment przepisu można rozumieć wąsko – jako uprawnienie do wzniesienia budowli w oparciu o nabyty projekt, lub szeroko – jako uprawnienie do wykonania projektów branżowych (które, o ile

Uprawnienie (uprawnienie częstkowe) do zwielokrotnienia utworu składa się na treść autorskich praw majątkowych, o których mowa w art. 17 PrAut¹⁸. Zgodnie z art. 50 PrAut, **zwielokrotnienie utworu (lub jego utrwalenie)** obejmuje „wytwarzanie określoną techniką egzemplarzy utworu, w tym techniką drukarską, reprograficzną, zapisu magnetycznego oraz techniką cyfrową”. Użyte w tym przepisie pojęcia takie jak: „egzemplarz”, „technika reprograficzna” czy „drukarska”, bardziej przystają do materialnych nośników „klasycznie” pojmowanych utworów jakimi są utwory literackie, muzyczne czy – z kręgu utworów plastycznych – utwory malarskie i rzeźbiarskie¹⁹. W języku potocznym, pojęcia powyższe nie przystają natomiast do wszystkich możliwych wariantów materialnych nośników chociażby utworu architektonicznego, jak np. budowli. O ile technika drukarska czy cyfrowa bardziej odpowiadać będą sposobom wytworzenia projektu utworu architektonicznego, o tyle już nie sposobom wytworzeniu budowli jako postaci utworu architektonicznego²⁰. Podyktowane jest to tym, że art. 50, jak również art. 17 PrAut, zawierają regulacje, które odnoszą

spełniają warunki z art. 1 PrAut, mogą mieć charakter utworów zależnych), niezbędnej dokumentacji (w tym potrzebnej do przedłożenia przed organami nadzoru budowlanego), a także uprawnienie do zwielokrotnienia projektu architektonicznego. Językowa wykładnia wskazanego fragmentu przepisu skłania do jego szerokiego rozumienia, zgodnie z którym granicą uprawnień nabywcy projektu jest z jednej strony cel w postaci wzniesienia jednej budowli, a z drugiej – autorskie prawa osobiste twórcy projektu” (A. Golaszewska [w:] *Prawo autorskie...*, pod red. W. Machaly, R.M. Sarbińskiego, *op. cit.*, s. 1003). Podobnie – z powołaniem się na wyrok Sądu Najwyższego z 22.3.2019 r. (I CSK 104/18, zob. przyp. 16) – A. Niewęglowski, *Prawo autorskie. Komentarz*, Warszawa 2021, s. 737.

¹⁸ Objęcie czynności polegających na zwielokrotnieniu utworu pojęciem uprawnienia lub uprawnienia częstkowego, zależy od reprezentowanego poglądu na konstrukcję autorskich praw majątkowych z art. 17 PrAut. Jeżeli uznać, że pojęcie autorskich praw majątkowych stanowi triadę praw (na co wskazywałoby brzmienie art. 17 PrAut), tj. prawa do korzystania z utworu, prawa do rozporządzania oraz prawa do wynagrodzenia, to konsekwentnie należałoby uznać zwielokrotnienie utworu, jako składające się na treści prawa do korzystania z utworu, za uprawnienie. Bowiem komponentem prawa podmiotowego są uprawnienia (S. Wronkowska, *Analiza pojęcia prawa podmiotowego*, Poznań 1973, s. 63–64). Jeżeli natomiast uznać, że pojęcie autorskich praw majątkowych z art. 17 PrAut w istocie ustanawia jedno prawo podmiotowe, którego treść obejmuje trzy uprawnienia odpowiadające nazwanym w ustawie „prawom”, tj. prawu do korzystania, prawu do rozporządzania i prawu do wynagrodzenia, to objęte treścią uprawnienia do korzystania z utworu zwielokrotnienie powinno być określane mianem uprawnienia częstkowego, jako komponent uprawnienia do korzystania z utworu (por. D. Sokołowska, *Prawo twórcy do wynagrodzenia w praw autorskim*, Poznań 2014, s. 81; J. Szczotka [w:] *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Zarys wykładu*, pod red. M. Poźniak-Niedzielskiej, Bydgoszcz–Warszawa–Lublin 2007, s. 56–57). Nie rozstrzygając w tym miejscu, za którym z poglądów na konstrukcję autorskich praw majątkowych należałoby się opowiedzieć, w dalszej części artykułu posłużono się pojęciem „uprawnienia” względem komponentów składających się na treść prawa do korzystania z utworów, takich jak zwielokrotnienie czy rozpowszechnianie.

¹⁹ Por. A. Koppf, *Dzielo sztuk plastycznych i jego twórca w świetle przepisów prawa autorskiego*, Kraków 1961, s. 23 i n.

²⁰ Jak zauważa J. Chwalba, *Ustawowa regulacja prawa wprowadzania egzemplarza do obrotu nie uwzględnia różnic pomiędzy typami nośników. W świetle ustawy o prawie autorskim budowle traktowane są tak jak książki czy płyty. Tymczasem właściwości budowli i realia obrotu nimi są na tyle specyficzne, że wymagają zupełnie innego podejścia*” (J. Chwalba, *Prawo wprowadzania do obrotu egzemplarzy budowlanych w prawie autorskim*, [w:] *Experientia docet: księga jubileuszowa ofiaro-*

się do wszelkich możliwych kategorii utworów, w tym utworów architektonicznych. Artykuł 50 PrAut obejmuje przykładowy katalog pól eksploatacji, które treścią odpowiadają uprawnieniom składającym się na treść autorskich praw majątkowych²¹. W oparciu zaś o art. 50 pkt 1 PrAut możliwe jest uchwycenie treści uprawnienia do zwielokrotnienia utworu, na którą składa się wytwarzanie wszelkimi technicznymi sposobami materialnych nośników danego utworu²². Postacie te mogą być materialne lub niematerialne (w ostatnim przypadku, np. utwór w postaci cyfrowej) wyrażone na płaszczyźnie (np. plan, projekt utworu architektonicznego²³) lub przestrzennie (np. budynek architektoniczny). I tak, zwielokrotnienie polegające na wytwarzaniu egzemplarzy utworu, jako uprawnienie składające się na treść prawa do urzeczywistnienia projektu architektonicznego, polega na możliwości wytwarzania postaci utworu architektonicznego w oparciu o inną jego postać, jaką jest projekt utworu architektonicznego. Granice powyższej możliwości wytwarzania postaci utworu architektonicznego wyznacza zwrot nieokreślony, zgodnie z którym ma ona służyć realizacji tylko jednej budowli. Sama budowa stanowi postać wyrażenia utworu architektonicznego, jego materialny nośnik²⁴. Budowla (a ściślej – obiekt budowlany²⁵), jako jedna z możliwych postaci wyrażenia utworu architektonicznego, *explicit* wymieniona została chociażby w art. 33³ PrAut („[w]olno korzystać z utworu w postaci obiektu budowlanego, jego rysunku, planu lub innego ustalenia, w celu odbudowy lub remontu obiektu budowlanego”)²⁶.

W ramach czynności, które może podejmować nabywca egzemplarza projektu utworu architektonicznego, zdają się mieścić również inne uprawnienia niż uprawnienie do zwielokrotnienia utworu, tj. uprawnienie do rozpowszechniania utworu architektonicznego²⁷ oraz uprawnienie do rozporządzania i korzystania z jego opracowań.

wana Pani Profesor Elżbiecie Traple, pod red. P. Kostańskiego, P. Podreckiego, T. Targosza, Warszawa 2017, s. 61).

²¹ J. Szczotka [w:] *Prawo autorskie i prawa pokrewne...*, pod red. M. Poźniak-Niedzielskiej, *op. cit.*, s. 56. Por. M. Czajkowska-Dąbrowska, *Pola eksploatacji utworów, czyli o dezintegracji pojęcia [w:] Spory o własność intelektualną. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorom Januszowi Barcie i Ryszardowi Markiewiczowi*, pod red. A. Matlaka, S. Stanisławskiej-Kloc, Warszawa 2013, s. 170.

²² J. Szczotka [w:] *Prawo autorskie i prawa pokrewne...*, pod red. M. Poźniak-Niedzielskiej, *op. cit.*, s. 57.

²³ Por. uwagi dotyczące projektu architektonicznego, jako postaci wyrażenia utworu architektonicznego: K. Dacyl-Kwilosz, *Status prawnoautorski obiektu architektonicznego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Prawa Własności Intelektualnej” Nr 128/2015, s. 99; J. Jezioro, *Wybrane zagadnienia dotyczące pojęcia utworów architektonicznych*, *op. cit.*, s. 210–213; M. Luc, *Prawo do integralności utworu architektonicznego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Prawa Własności Intelektualnej” Nr 104/2009, s. 71; K.J. Piórecki, *Prawa autorskie uczestników procesu inwestycyjno-budowlanego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Prawa Własności Intelektualnej” Nr 2/2011, s. 41.

²⁴ Por. J. Chwalba, *Utwór architektoniczny jako przedmiot prawa autorskiego*, Warszawa 2018, s. 109.

²⁵ Por. K.J. Piórecki, *op. cit.*, s. 44.

²⁶ Budowlę jako egzemplarz utworu architektonicznego, w rozumieniu PrAut, traktuje m.in. J. Chwalba (J. Chwalba, *Prawo wprowadzania do obrotu egzemplarzy budowlanych w prawie autorskim*, *op. cit.*, s. 67).

²⁷ Por. J. Chwalba [w:] *Ustawy autorskie...*, pod red. R. Markiewicz, *op. cit.*, s. 1445.